

Irene Molina läser Sara Ahmed:

OM FÖRESTÄLLD VITHET, SYSTERLIGT MEDLIDANDE OCH NYA HUSBYGGEN

Med inspiration i Franz Fanon diskuterar Sara Ahmed frågan om att orientera sig i rummet – kroppen är den viktigaste referensen, den ultimata platsen: en fascinerande tanke för en kulturgeograf som jag, som tycker sig ha funnit ett hem i den antirasistiska feminismen. Kroppen ”hemma” talar Ahmed om, är den som kan bebo vitheten. På detta sätt, tänker jag, gör det svenska (folk)hemmet med sin ”generösa” flyktingpolitik till exempel många hemlösa. Dörrarna öppnas villkorligt för vithetens rasifierade andra (som i projekten tolerans, mångfald och multikulturalism), som ett natthärbärke, in på natten – ut på dagen.

Jag vill inte neka vitheten en viktig plats i den postkoloniala debatten. Vithet som norm skapas i relation till rasföreställningar hos de Andra, det är alltså Vi:et som konstituerar vitheten. Detta är ett viktigt bekymmer, men jag vill hävda att det blir särskilt relevant men samtidigt särskilt problematiskt inom kontexten de nordiska länderna, där vithet fram till den postkoloniala eran varit en självklarhet, till den grad att den troligen inte ens fanns som en medveten kategori. Se dig omkring! Vad ser du? Ett blont landskap. Eller varför är det så lätt att i Sverige ständigt bli tillfrågad ”var kommer du ifrån?” Varför denna ständiga markering av icke- tillhörighet? Vithetens rum i Sverige är omnipresent, finns överallt, på såväl offentliga platser som i privata rum, allt är definierat genom vad med Ahmeds ord kan benämnas vithetens orienteringskarta. Vart du än går kan du – ska du – också räkna med att bli stoppad, tillfrågad, misstänkliggjord, utpekad.

Det var för några år sedan. Jag promenerade på en (svensk) gata, hade precis lämnat en bankomat och tittade ner medan jag stoppade pengarna i plånboken, var på väg till mitt jobb och skulle strax hålla en föreläsning om postkolonial teori och rasism. Jag överraskades av en äldre kvinnas gnälliga röst som började

läxa upp mig om att jag skulle gå på rätt sida trottoaren. Kvinnan som närmade sig stod nu precis framför mig viftandes med sin käpp och började skrika om att ”vi faktiskt har regler i det här landet och om du inte vill lära dig dem ska du åka tillbaka till den öken du kommer ifrån...” Jag upplevde aggressionen som en våldsamt provokation, men kände mig av hänsyn till min motståndares ålder tvungen att svälja ilskan och gå vidare utan att vända mig om. Fysiskt kände jag mig sjuk; sjuk av ilska. Trots att det kändes så färskt i hela kroppen tog jag inte upp incidenten på min föreläsning. Ytterst sällan använder jag mig själv som exempel för att tala om rasism och diskriminering. Jag vill helt enkelt inte framstå som ett offer. Jag räds tanken att provocera känslor av medlidande från omgivningen. Dessutom har jag länge trott att rasismen är en dominerande ideologi som inte ska behandlas som anekdoter utan som den samlade erfarenheten. Men jag har kommit att på senare tid ifrågasätta detta val, för vad är de samlade erfarenheterna om inte en aggregering av anekdoter?

Denna händelse (som oändligt många andras berättelser som jag hört och läst om under mina år i Sverige) hjälper mig nu faktiskt att kontextualisera frågorna om hemmahörande och hemlöshet i den svenska vithetens rum, samt att problematisera en hel del utsagor kring vithet. Med utgångspunkt i denna kvinnas agerande undrar jag om det är sant att vitheten inte ser eller märker sig själv? I och med att man ser det icke vita så ser man det vita, det vita i många av vithetsnyanserna; för hur annars kunde hon ha förflyttat mig till öknen på kartan? Man skapar och tror sig se sin vithet samtidigt som man konstruerar den. Ras är en social konstruktion och vithet är därför en föreställning, men en som bygger på hierarkiserade fenotyper. Därför är det rimligt att anta att vitheten i högsta grad ser sig själv och konstituerar sig ständigt, reproduceras som Ahmed påpekar, i repetitionen av sig själv. Även om vi:et konstrueras kring en negation med de andra som referens (det vi inte är), är vi:et normen, kompassen för vitheten, men enbart för vitheten. Här finns det inte rum för den rasifierade Andre. Du ska gå på rätt sida vägen, eller helst inte gå på min gata alls!

Vithet som en essentiell kategori

En intressant tanke som kan drivas utifrån resonemanget om vithet som boende eller som bostad är att om det vita (svenska) vi:et konstrueras under en antagen ”likhet” (ett slags ställningstagande i vad jag skulle vilja kalla en falsk eller skenbar situerad kunskap – ”jag är en vit forskare”) reproduceras vitheten inte som en terminologi som hjälper oss att förstå hegemoniska normer och rasifierade maktförhållanden, utan snarare som en fast, essentiell kategori som reproducerar vithet som en säker väg till privilegier (vilket vithet inte utgör

i alla kontexter, särskilt i intersektion med klass och genus). Det är alltså i förhållande till de icke vita kropparna, de rasifierade exkluderade kropparna, de kroppar som på detta sätt förvandlas till hemlösa, som vithet – som i den föreställda bekännelsen ”jag är en vit kvinna” – säkrar sina privilegier.

Jag har varit och är fortfarande skeptisk till att se fördelarna med en operationalisering av begreppet vithet inom den (svenska) postkoloniala feminismen. Jag ser ett viktigt problem inbyggt i de så kallade vithetsstudierna, nämligen risken att blanda ihop vithet som norm med vithet som erfarenhet, vilket Ahmed påminner läsaren om i sin artikel. Vithet upplevd som erfarenhet används inte sällan som en fast kategori, ett ”vad- gör-jag-med-min-vithet”-problem. Jag tycker mig se detta överallt, till och med hos postkoloniala feminister (ja, till och med hos Ahmed själv) när någon bestämmer sig för att tala inom Vi:et, beträder vithetens rum och lockas att stanna kvar, att tala just inom det vita rummet och till dess kroppar; när man åberopar ett ”vi” som identifierar sig med en föreställd vit gemenskap.

Alltför många gånger fastnar kollegor i denna kategorins bekräftelse istället för att dekonstruera den. Kanske därför att man inte lyckats ta sig igenom hela den dekonstruktiva, långa och slingrande vägen. Stannar man halvvägs, så tror man att man är vit. Man tror också att man kan använda privilegiet att ”vara vit” för att göra en god gärning, för att till exempel försvara och hjälpa ”syster i nöd”. Men

den medkänsla och det medlidande som kommer från vithetens privilegier, trots att de må vara välvilliga och generösa tankar, måste ifrågasättas i termer av var och vilka affektiva rum de kommer ifrån. Jag påstår att medlidande – som jag upplever som väldigt nära vithet som erfarenhet istället för

Jag påstår att medlidande – som jag upplever som väldigt nära vithet som erfarenhet istället för norm – handlar om kolonialismens paternalistiska, ”snälla” sida.

norm – handlar om kolonialismens paternalistiska, ”snälla” sida, den som tolererar och inkluderar, den som räcker en hand och assisterar, men som inte nog revolterar, som inte nog gör uppror mot de rådande maktstrukturer som befäst vithet och dess privilegier.

Jag tänker mig därför en subversiv anti-rasistisk feminism som vågar omdefiniera både rummet och orienteringskartan. Jag är inte säker på om det första uppdraget på agendan är dekonstruktionen av vitheten genom att synliggöra den. Jag ser inte heller hur det skulle kunna göras utan att bekräfta det system av privilegier som den ger vissa kroppar. Jag tänker mig snarare en motståndsaktion som handlar om att ignorera vitheten, att neka den tillträde, att göra den osynlig, och här håller jag fullkomligt med Ahmed: vithetens hus måste rivas ner, upplösas, byggas på nytt; ett nytt rum måste skapas, ett rum som är förkroppsligat på ett annorlunda sätt, ett nytt schema,

en Fanonsk rörelse av kroppen i rummet, ett rum där det inte är rasismen som artikulerar samtalet; ett rum som skrapat bort sin vithet.

Referenser

Sara Ahmed: "A Phenomenology of Whiteness", *Feminist Theory* 2007:2.

Frantz Fanon: *Black Skin. White Masks*, Pluto Press 1986.

Irene Molina: "Längtar du hem?", *Bang* 2005:4.

Irene Molina är docent i kulturgeografi och verksam vid Institutet för bostads- och urbanforskning vid Uppsala universitet.

E-post: irene.molina@ibf.uu.se